

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

Een noodzakelijke verademing

Verslag van

Summer University Psychoanalyse 2015
[Amsterdam, 29 juni-3 juli 2015]

MIRELLA GOUVERNEUR (inleidend deel)
& JACOB ZWAAN (Verdieping)

Setting: de historische Oudemanhuispoort te Amsterdam, maandagochtend 29 juni 2015, negen uur. De zon schijnt, de week is al aan het opwarmen. Wat geroezemoes, kopje koffie of thee, glaasje water. Het belooft, net als vorig jaar, een enerverende week te worden met presentaties verzorgd door psychoanalytici uit Nederland en Vlaanderen.

Sacha de Reuver introduceert de psychoanalyse, beginnend met een clip van Madonna zingend: 'Sigmund Freud, analyze this.' Tijdens de koffiepauze hoor ik 'tof' en 'duidelijke taal', een mooie start. Anna Benthink houdt vervolgens een indrukwekkende lezing over de geschiedenis van de psychoanalyse. We worden meegenomen in een verhaal van intriges met verschillende hoofdrolspelers, onder wie Freud, Jung, Ferenczi en Karl Abraham. De komische Spaanse film *Inconscientes* wordt vertoond, na een inleiding door Marc Hebbrecht. De film betreft de seksuele bevrijding in de tijd van Freuds boek *Totem en taboe*. Na de film legt Hebbrecht verbanden met het echte leven, het breken van oedipale banden en het de-idealiseren van de analyse. Middels stamboomgegevens bekijken we met Saskia Schmitz Freuds familiegeschiedenis. Zijn eigen gedachtegoed toepassende, bestuderen we de mogelijke betekenis van de fami-

lielaties en hoe Freud zich onder die omstandigheden ontwikkelde tot wie hij werd.

Jos van Mosel laat op dag twee op een boeiende manier zien hoe de verschillende psychoanalytische theorieën zich hebben ontwikkeld. Jan Vandeputte behandelt het onbewuste. Woorden die eruitspringen zijn 'castratie' en 'infantiele seksualiteit', het laatste prachtig weergegeven in een fragment van de film *Jagten*. Vandeputte verzorgt ook een lezing over beeldend kunstenaars Louise Bourgeois. Spottend met het patriarchale denken creëerde Bourgeois sculpturen van mannen in de boog van de hysteriehouding en liet ze zich fotograferen in bontjas met een enorme penissculptuur onder de arm. Sylvia Janson maakt in haar voordracht gebruik van vele armgebaren, waardoor ik me meegevoerd voel in de dans van overdracht en tegenoverdracht.

Catherine Pannevis vertelt ons op dag drie over de rol van de psychoanalyse in de vroege ontwikkeling. Een foto van een slapend baby'tje midden op een enorme sofa maakt duidelijk dat er hier in lijfelijke zin meer spelers nodig zijn dan in een een-op-eensetting. Willem Heuves geeft een presentatie zonder PowerPoint, want dat is echt niet van deze tijd, en neemt ons met humor en relativering mee in de psychoanalytische behandeling van de adolescent. Als afsluiting van het inleidende deel van de week was er: *Meeting the analyst*. Psychoanalytici openen even hun deuren om hun dagelijkse praktijkervaringen te delen. Ik word getroffen door de openheid, zorgvuldigheid en diep gevoelde passie voor het vak. *Meeting the analyst* is een bijzondere manier om echt even in de keuken te kijken. Dichter bij de psychoanalytische praktijk kom je niet, tenzij je zelf in analyse gaat.

Tijdens het inleidende deel van de Psychoanalyse Summer University word ik me nog meer bewust van het elementaire karakter van het psychoanalytische gedachtegoed. Van geschiedenis, theorie en behandeling tot film en kunst: de psychoanalyse is alom aanwezig. In een tijd waarin de psychoanalyse in het Nederlandse academische curriculum zwaar wordt ondergewaardeerd geeft een zomerweek lang zich onderdompelen in het onbewuste een noodzakelijke verademing. Ik kan het iedereen van harte aanbevelen.

De laatste twee dagen van de tweede editie van de Psychoanalyse Summer University waren dit jaar gewijd aan *Verdieping*. Het publiek van oud en voornamelijk jong bleef gedurende twee snikhete dagen van halftien tot vijf uur gretig, aandachtig en kritisch. Twee hoogtepunten waren de lange lezingen over Bion van Rudi Vermote en Lacan van Paul Verhaege, die er beiden in slaagden auteurs wat toegankelijker te maken die voor veel van de toehoorders tot dan toe een mysterie waren.

De toon was gezet toen Vermote had uitgelegd dat alles waar een succesvolle analyse behoefte aan heeft een «transformation in O» is; een wezenlijk moment van ontmoeting, waarop de patiënt zich geraakt voelt in een kern buiten het talige om. Dit valt meer met poëzie en kunst te associëren dan met denken en formuleren. Verhaeghes heldere, voortvarende uiteenzetting van Lacan bevatte een soortgelijke gedachte: iedereen die spreekt, schept zichzelf via de taal. Identiteit komt tot stand in een ontmoeting, een psychoanalytische, of een andere.

Tijdens het verhaal van Wouter Gomperts over migranten in psychoanalyse raakte de zaal voorzichtig maar zeker in gesprek over de vele valkuilen en moeilijkheden rond racisme en discriminatie. Bij het bekijken van een filmpje gebaseerd op de Clark-experimenten uit de jaren veertig, waaruit steeds blijkt dat jonge zwarte kinderen liever met een witte pop dan met een zwarte spelen,

keek de zaal ademloos toe. Niet alleen de confrontatie met deze kennis was waardevol, maar ook de psychoanalytische manier waarop we ermee omgingen. Ik voelde een milde vertedering en een scherp medelijden voor deze zwarte kinderen, die zo zoet lachend een witte pop in de lucht hielden. Waarom eigenlijk? Streelde het me niet ook, omdat ik zelf blank ben? Door aandacht voor een dergelijke tegenoverdracht wordt een ontmoeting mogelijk waar die eerst om schijnbaar onverklaarbare redenen mislukt. Zo trof ook het verhaal van Nelleke Nicolai de zaal, over een zeer getormenteerde patiënte met wie zij al vijftien jaar werkt. Ik kan me haast niet voorstellen dat er op dit moment iemand was die nog twijfelde aan de noodzaak van psychoanalytisch denken om als therapeut overeind te blijven in zo een zware behandeling. Nicolai's gedachten over haar patiënt maakten dat zij haar telkens weer kon blijven ontmoeten, ook als het heel moeilijk werd. En dat geeft de psychoanalyse een waarde die onafhankelijk is van enig wetenschappelijk succes of falen. Een wezenlijke ontmoeting tussen een zaal en een spreker kan op vele manieren tot stand komen. De eerste woorden van Rudi Vermote waren monotoon en leken weifelend, maar al snel won inhoud het van vorm en zat iedereen aandachtig te luisteren. Michel van Veen trok in een verhaal over psychoanalyse en persoonlijkheid daarentegen werkelijk alles uit de kast om het publiek te boeien: van filmfragmenten van een talentenshow tot sappige details over de hoge prijs van de ring die Freud en een aantal naaste collega's plachten te dragen. Meerdere malen werden in festivalstijl twee lezingen tegelijk aangeboden, en dan vroegen we achteraf: waar was jij bij? Elke dag werd dit afgesloten met kalme gesprekken en verhitte discussies in een café in de Staalstraat, en met een zucht van verlichting — die ik ook bij anderen hoorde — kwam ik erachter niet de enige te zijn die geïnteresseerd is in psychoanalyse.